

1923-2003: 80 χρόνια του Ν.Δ. «περί σχεδίων πόλεων»

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΜΙΧΑΗΛ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑ - ΠΟΛΕΟΔΟΜΟΥ

Τον περασμένο Αύγουστο συμπληρώθηκαν 80 χρόνια από την υπογραφή του ακρογωνιαίου λίθου της ελληνικής πολεοδομίας, δηλαδή του Ν.Δ. «Περί σχεδίων πόλεων και κωμών του κράτους και οικοδομής αυτών», που δημοσιεύτηκε τη 16η Αυγούστου 1923 στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Από το ξεφύλλισμα αυτού του τεύχους με την πληθώρα των επειγόντων νομοθετικών μέτρων ξεπηδούν οι τεράστιες δυσκολίες, τις οποίες είχε τότε να αντιμετωπίσει η Ελλάδα. Μια φτωχή Ελλάδα που μόλις έβγαине από μια δεκαετία πολέμων και διχασμών, που είχε κερδίσει τις νέες χώρες και απολέσει τη Μικρασία, μια Ελλάδα που έπρεπε να αφομοιώσει και να στεγάσει την προσφυγιά και την ανταλλαγή των πληθυσμών, τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην τότε έντονα αγροτική ύπαιθρο.

Στις υπουργικές υπογραφές του Ν.Δ. συμπεριλαμβάνονται μεγάλα ονόματα της εποχής με εξίσου μεγάλη μετέπειτα οικογενειακή παράδοση. Υπουργός Εσωτερικών στην επαναστατική κυβέρνηση Στυλιανού Γόνατα ήταν ο Γεώργιος Παπανδρέου, ενώ υπουργός Περιθάλψεως (μετέπειτα Υγιεινής, Προνοίας και Αντιλήψεως) ο Απόστολος Δοξιάδης, στις αρμοδιότητες του οποίου ανήκαν η «παντοειδής περίθαλψη των προσφύγων, η ανέγερσις προσωρινών και μονίμων κατοικιών προς εγκατάστασιν των αστών και αστέγων προσφύγων κ.λπ.».

Ας σημειωθεί ότι αργότερα, η στεγαστική αποκατάσταση των πάσης φύσεως αστέγων μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτέλεσε ένα από τα κύρια μελήματα τόσο σε εθνική όσο και σε διεθνή κλίμακα και του γιου εκείνου του υπουργού, δηλαδή του ανά την υφήλιο γνωστού Έλληνα πολεοδόμου Κωνσταντίνου Δοξιάδη.

Το Ν.Δ. του 1923 ήρθε να καταργήσει το πρώτο ελληνικό πολεοδομικό Β. Διάταγμα 3.4.-15.5.1835 «Περί υγιεινής οικοδομής πόλεων και κωμών», ύστερα από 88 χρόνια ισχύος. Με το λιτό και απέριτο κείμενο του έπρεπε να αντιμετωπιστούν οι σχετικές ανάγκες των αρχών του 19ου αιώνα, που σήμερα φαίνονται ειδηλητικές μπροστά στην αγωνιώδη – μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο – προσπάθεια του κράτους να γλιτώσει από το αντίσκηνο και την παράγκα 1,1/2 εκατομμύριο Έλληνες από την Ιωνία, τον Πόντο, τον Καύκασο και την Αν. Ρωμυλία. Αναμφίβολα, η εξασθενημένη και ρηγμαγμένη Ελλάδα επιτέλεσε – και όχι μόνο για εκείνη την εποχή –

θαύματα για να τους στεγάσει και εντάξει στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου.

Το Ν.Δ. 17-7-1923 είχε συνταχθεί τότε με ευρύτατο πνεύμα. Πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι οι συντάκτες του είχαν προσανατολιστεί προς το πολεοδομικό δίκαιο των ευρωπαϊκών κρατών και ιδιαίτερα το γαλλικό. Απόδειξη για αυτό αποτελεί η μακροζωία του. Δυστυχώς, η Εισηγητική Έκθεση του εν λόγω Ν.Δ. (η οποία δεν υπάρχει πουθενά ούτε στο αρχείο της Βουλής ούτε στις βιβλιοθήκες), θα περιείχε χρήσιμες πληροφορίες για τις πολεοδομικές και στεγαστικές ανάγκες εκείνης της ταραγμένης εποχής.

Οι αρκετά μεταγενέστεροι νόμοι 947/1979 «Περί οικιστικών περιοχών» και 1337/1983 «επέκταση πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις» (στην καθομιλουμένη γνωστοί ως νόμοι Μάνου και Τρίτη, αντίστοιχα) αφορούν στην εξέλιξη των οικισμών πέραν της υφισταμένης κατάστασης, δηλαδή σε περιοχές γύρω και έξω από τα ισχύοντα σχέδια πόλεως, τα οποία εξακολουθούν να διέπονται από το Ν.Δ. 17-7-1923.

Έτσι, το για 80 συναπτά έτη βασικό αυτό νομοθέτημα μαζί με τις κατά καιρούς μικροτροποποιήσεις του αποτελεί πάντοτε το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίχθηκε και εξελίσσεται η ελληνική αστική ζωή. Με μια εξαίρεση ή καλύτερα με μια καταστρεπτική παρενέργεια.

Λίγα χρόνια μετά το 1923 και συγκεκριμένα το 1928, από το εν λόγω Ν.Δ. πηγάζει μια καταπληκτική ελληνική πρωτοτυπία. Σε όλα

τα μέρη του κόσμου, ο εθνικός χώρος χωρίζεται σε εντός και εκτός σχεδίου. Στις εντός σχεδίου περιοχές επιτρέπεται η δόμηση και ο κάθε ιδιοκτήτης κτίζει όποτε θέλει, σύμφωνα βέβαια με τους κατά μέγεθος και κατ' είδος ισχύοντες όρους δόμησης. Έξω από αυτές τις «εντός σχεδίου» περιοχές, δηλαδή στις «εκτός σχεδίου» – έννοια ακατανόητη για τους Νεοέλληνες – δεν νοείται δόμηση, παρά σε ελάχιστες, άκρως εξειδικευμένες περιπτώσεις. Ο χώρος εδώ ανήκει στο πράσινο, στις παραλίες, στα βράχια, στις ερημιές, με ένα λόγο στο φυσικό περιβάλλον.

Το 1928 εισάγεται ο καινοφανής όρος της «κατά παρέκκλιση» δόμησης, δηλαδή σε ιδιοκτησίες 4.000 μ² ή σε λιγότερο εμβαδό μέχρι 750 μ² (!) πάνω σε εθνικές, επαρχιακές, νομαρχιακές, δημοτικές και κοινοτικές οδούς, ακόμα και σε σιδηροδρομικές γραμμές. Για αρκετά χρόνια δεν άλλαζε η ειδηλητική εικόνα της ελληνικής φύσης και η εφαρμογή της «κατά παρέκκλιση δόμησης ήταν πολύ περιορισμένη.

Μετά όμως το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των 2-3 τελευταίων δεκαετιών η νόμιμη (;) εκτός σχεδίου δόμηση καλπάζει. Παντού, στα ξερονήσια και στις κορυφές των βουνών αρχίζουν να ξεφουτρώνουν κτίσματα. Δεν χρειάζεται να τονιστεί ότι έστω και ένα σπίτι πάνω σε ένα λόφο ή σε μια παραλία αλλοιώνει το τοπίο ή και το κατακρουραγεί.

Κατά κανόνα αυτά τα «βάσει νομίμου αδείας ανεγερθέντα κτίσματα» ελκίζουν, όπως το μέλι τις μύγες, την απειρία των αυθαιρέτων (και κάθε τρεις και λίγο νομιμοποιημένων) κτισμάτων. Οι εν τω μεταξύ επιχειρούμενοι περιορισμοί δεν σώζουν την ελληνική φύση από τον κατακερματισμό.

Αυτή την ανεξέλεγκτη καταστροφή έρχονται να ανασχέσουν οι συγκεκριμένες προτάσεις μιας πρόσφατης έρευνας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κατ' ανάθεση του ΥΠΕΧΩΔΕ, δηλαδή η διάσωση μερικών μεγάλων εκτάσεων από τη γάγγραινα της διάσπαρτης δόμησης. Εξάλλου, προς αυτή την κατεύθυνση στρέφεται σταδιακά και η νομοθεσία του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Το Ν.Δ. του 1923 επέφερε μια βαθιά τομή στην πολεοδομία. Σήμερα, όμως, η ελληνική φύση κραυγάζει για μια νέα, βαθιά σωτηρία τομή.